

■ Cronica literară

Constantina Raveca Buleu Amintirile lui Gheorghe Săsărman. Actul I

„S-ar zice că ideea de a-ți așterne amintirile pe hârtie nu are neapărat nevoie de o justificare: amintiri are orice om și, de la o vârstă, dorința de a le împărtăși și altora este etern omenească și ea. Iar când ești obișnuit să te exprimi în scris, îndemnul de a trece la fapte vine de sine” – notează Gheorghe Săsărman în preambulul celui dintâi volum al *Amintirilor* sale, apărut în 2026 la Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca și acompaniat de o postfață semnată de Dan Culcer, înainte de a observa că: „*propria biografie este oricum cea mai bogată sursă de fapte și trăiri pentru orice scriitor*: Madame Bovary, c’est moi, ar fi spus Gustave Flaubert despre eroina primului său roman și, chiar dacă mult-citata afirmație n-a putut fi găsită în niciun text semnat de el, nu cred că ar fi cazul să ne îndoim în privința autenticității ei. Am făcut și eu uz în destule scrieri de propria-mi experiență de viață: Cupa de cucută, Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan și ale dosarului său, Suferințele bătrânului Wernher...”. Este o idee la care autorul revine de altfel obsesiv de-a lungul depănării propriei sale vieți, fiind atent nu numai la nuanțele și la glisările dintre (auto)biografie și ficțiune, ci și la orice virtuală receptare analitic-cârcotașă a vreunui „critic pedant” (sic!), datat identificării nefaste a suprapunerilor dintre ficțiune și amintiri și pornit la vânatoare de pasaje autoplagiate. Cu gândul la această entitate critică indezirabilă, Gheorghe Săsărman intervine preventiv în economia scriptică a memoriei sale, precizând că „în fond, scriitorul nu face altceva decât, dacă vreți, să plagieze realitatea” și că, oricum, există o diferență clară între ficțiunile alimentate în varii proporții de palierul autobiografic și amintirile sale, adică autobiografia înțeleasă în sensul propriu al cuvântului.

Toată această „încălzire” este doar o mică parte din impecabila armătură reflexiv-conceptuală a volumului *Amintiri I (Până la Bacalaureat)*. De ce mă țin drept clujean, în care intră teoretizarea raportului dintre biografie și scris, observațiile prilejuite de dinamica formelor versatile ale eului sau suprapunerile variabile dintre realitatea biologică și realitățile discursului, analiza ecuației dintre veracitate și farmecul scriiturii, dintre subiectivitatea inerentă și adevăr. Însă, departe de a rămâne în sfera apretată a teoriilor prefactuale, Gheorghe Săsărman le integrează într-un discurs ludic, din spatele lor ițindu-se mai mereu un zâmbet decomplexat, autoironic, prezent și la lansarea volumului de la Cluj, din data de 7 Mai a.c. În aceeași sferă de seninătate atent strunită se menține și tonul de ansamblu al *Amintirilor*, scrise programatic ca replică eminamente complementară la moda unilateralizantă a memoriilor de tip victimar ale celor care au trecut prin comunism, ca imagine alternativă la tușa memorialistică predominant neagră a epocii, împărtătită, cutumiară, între supușii debusolați și „eroii” consacrați ai luptei împotriva regimului.

Incursiunea autorului în propria sa biografie începe cu *istoria istoriei*, adică cu geneza deciziei de a-și consemna amintirile, care s-a bazat pe o idee a lui Adrian Rogoz, mentorul său literar, interesat, încă de prin anii ’60, de povestea atipică a familiei Săsărman. Din ea a rezultat, apoi, un proiect colectiv eșuat, potrivit căruia cei patru frați Săsărman ar fi urmat să scrie, fiecare, un soi de cronică de familie, asamblată ulterior de „cel mai scriitor” dintre ei. Produsul de interval al acestei idei s-a dovedit a fi, însă romanul *Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan și ale dosarului său*, dublat mai târziu de coordonarea *Albumul Promoției 1959* a Liceului „Emil Racoviță” din Cluj (în 2019).

Propensiunile teoretizante ale lui Gheorghe Săsărman din volum sunt acompaniate de un

foarte scrupulos efort de documentare, de munca de reconstituire nu numai a istoriei familiei sale, ci și a climatului socio-politic și mentalitar al epocilor pe care această familie le-a traversat. El întreprinde acest lucru cercetând arhivele virtuale ale Internetului și documentele vremii, chestionându-și mereu familia și prietenii sau confruntând sistematic exactitatea amintirilor sale personale cu experiența foștilor colegi, unii fiind prezenți la lansarea din 7 Mai. Tot acest efort documentar susține o constantă căutare de sine, reflectată mai ales în detectarea, mărturisită, a rădăcinilor, a reperelor fixe din istoria sa personală, devenite, câteodată, evanescente odată cu trecerea timpului, complexul incertitudinilor fiind adâncit și de faptul că, printr-o întâmplare, Gheorghe Săsărman nu s-a născut în Ardeal, fiind pus, chiar de la început, „să-și caute un loc”. Geografic, prima secvență a acestei căutări este reprezentată de Măluț, satul bunicilor paterni, recuperat compozit din fragmente de amintiri, povestirile celorlalți și informații excavate la capătul cercetărilor sale intensive. El se profilează inițial în siajul unui stereotip existențial idilic: „*Fericiți cei care, venind pe lume la țară și petrecându-și acolo copilăria, au legături trainice cu un loc binecuvântat, o vatră la care se pot oricând întoarce, fie și numai cu gândul, pentru a-și reînnoi rezerva de energie vitală*”. Perspectiva devine însă una contrapunctică, întrucât realitatea autobiografică se dovedește a fi departe de utopia rurală: „*Eu m-am născut la maternitatea Spitalului Brâncovenesc – în București, unde familia mi se refugiase din Cluj în urma cedării Ardealului de Nord și de unde am făcut apoi ocolul țării, mutându-ne la Cernăuț, Arad și Aradul Nou, pentru a reveni la Cluj în august 1945, când eu aveam abia patru ani și patru luni*”.

Autorul observă că atât casele în care a locuit în Cluj, cât și Spitalul Brâncovenesc în care a văzut lumina zilei, au fost dărâmate, „*evident, nu din pricina mea*” – notează el cu o ironie amară. Efemeritatea clădirilor nu echivalează însă cu aneantizarea evenimentului, din moment ce Gheorghe Săsărman mărturisește faptul că încă mai păstrează fila de calendar pe care mama lui i-a consemnat nașterea („*miercuri, 9 aprilie 1941*”, „*la ora 12 s-a născut Gică*”), semn că istoriile private pot reprezenta o sursă viabilă de ancorare identitară. I se adaugă o identitate confirmată de botez, unul dublu chiar (ortodox și greco-catolic), concentrată în numele Gheorghe Emil Anton. Revenind la Măluț, ca majoritatea geografilor reconfigurate virtual în *Amintiri*, și satul bunicilor dobândește o evoluție mai degrabă descendentă, proprie unui mecanism interior setat de iluzia unei vetre statornice, dar contrariat de realitate, scindat între atmosfera suprasaturată de povești, ritualuri și vegetație și dinamica tensionată microsocial.

Strâns legată de obsesia rădăcinilor, fascinația numelui, mai precis a convingerii reiterate că „*nomen est omen*” ocupă multe dintre paginile cărții. Astfel, capitolul intitulat *Povestea numelui* se concentrează pe istoria și pe versiunile numelui *Săsărman*, cu dezarmante laterale pricinuite de întâlniri cu nume mai puțin fericit sau neutru alese. Reconstituirea istoriei nominale se integrează, astfel, într-un efort genealogic susținut, în care se conjugă legende familiale și locale, secvențe din istoria Transilvaniei, scene din timpul Marelui Război, la care tatăl autorului a luat parte, comentarii echilibrate pe marginea reprezentărilor literare ale epocii, contextualizările istorice pertinente și reconstituiri inspirate, nelipsite de tușe dramatice, a evenimentelor care i-au premers propria istorie. Protagonistii acestora din urmă sunt părinții autorului, adică un tată cu o impresionantă carieră de inventator

Incursiunea autorului în propria sa biografie începe cu *istoria istoriei*, adică cu geneza deciziei de a-și consemna amintirile, care s-a bazat pe o idee a lui Adrian Rogoz, mentorul său literar

tehnic și o mamă a cărei intrare în scenă îi prilejuiește lui Gheorghe Săsărman o replică-regrupare critică în trena comentariului Ursulei K. Le Guin. Întrebându-se de ce nu a început cu explorarea genealogiei sale materne, el notează: „*Să fie cumva dovada înrăuririi, fie și subconștiente, a tradiției patriarhatului, semnul unei preferințe maciste pentru masculinitate sau chiar al unei nici măcar mie mărturisite desconsiderări față de «partea femeiască»? Să fi avut cumva dreptate acea scriitoare americană, feministă convinsă, care, traducându-mi cu încântare volumul de urbogonii, și-a justificat refuzul de a lăsa pe dinafară unele texte cu argumentul că în acestea s-ar manifesta «atitudinea convențională a bărbatului european de la mijlocul secolului 20 față de femei»?*”

În *Amintirile* lui Gheorghe Săsărman, unchii și mătușile se convertesc în protagoniștii unor narațiuni texturate, ilustrate cu mici istorioare savuroase, care dau culoare și marcă identitară fiecăruia. Mai gravă însă este rememorarea peregrinărilor familiei din timpul Refugiului, când „*trei mutări fac cât un bombardament*”. Satu Mare, unde tatăl a lucrat la CFR, reprezintă un alt potențial candidat la rolul de „*vatră strămoșească*”, însă Clujul câștigă în cele din urmă detașat („*continuu să mă socotesc clujean*”), mai întâi prin rememorarea casei de pe Strada Pata 79, în care familia se mută în August 1945, într-un imobil care, nici el, nu mai există astăzi, cum nu există nici numele străzii. Aici învață micul *Gică* să citească și tot aici i se dezvoltă (motivată!) o caninofobie iremediabilă, pe care o duce până la München. Mutarea pe aceeași stradă, la numărul 41 este intarsiată într-o poveste despre schimbare, familială și națională, în care autorul încorporează evenimente majore (trecerea la democrația populară, închisorile și lagărele comuniste, interzicerea cultului greco-catolic), dar și într-o reconstituire a geografiei și a cutumelor urbane, a exceselor naționaliste și a spectacolului lingvistic tipic pentru un oraș multietnic. În paralel, capătă contur o familie în care excelența profesională este încurajată, încrederea în meritocrație însemnând că fiecare dintre copii urmează o carieră exemplară. Mai mult decât atât, e și povestea depre „*trei frați care s-au luat cu trei surori*”, doar Gheorghe/Gică fiind lăsat pe dinafară, motivul ludic fiind acela al inexistenței unei a patra surori.

Dincolo de ironii, Gheorghe Săsărman avansează empatic pe scena *Amintirilor*, recuperând imaginea cofetăriei turcului Abdurahman Daut din Piața Cipariu, discursul și ritualistica epocii sale de pionier și comandant de unitate, examenele și pasiunea pentru șah, tabăra de la Varna, profesorii de la Liceul „Emil Racoviță” și, mai ales, colegii cu care a fondat *Grupul celor Patru* – Ion Pop, regretatul Virgil/Bill Stanciu (a cărui mamă era profesoara lor de latină) și Ioan/Giovanni Horotan. Uniți de „*patima cititului*” și de preocupări literare, Cei Patru scot inocent reviste școlare în regim de (află ei ulterior...) samizdat, își semnează cu diferite pseudonime producțiile literare și își declară clasa „*popor botocud*”.

„*Amintirile sunt, prin definiție, o categorie eminamente subiectivă*” – notează autorul în avanscena unei incursiuni în fenomenologia acestora, însă, tot el este și acela care accentuează și portanța narativă a evenimentelor rememorate, la capătul unei mărturisite (!) mefiențe față de scenariile contrafactice, preluând formula canonică a basmelor, la fel de valabilă și în economia propriilor sale istorii: „*Căci ce n-ar fi, nici nu s-ar povesti!*”.

■ Scriitor, critic și istoric literar, cercetător științific